

В.Г. Редько, Т.К. Полонська, Н.П. Басай

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ 1–4 КЛАСІВ:
РЕФЛЕКСИВНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ**

Навчання іноземних мов учнів 1–4 класів розглядається як перший ступінь розвитку шкільної іншомовної освіти, який різнобічно співвідноситься з базовою середньою та профільною освітою, що засвідчує його важливість, цільове спрямування, неперервність і наступність у всьому шкільному курсі. Зважаючи на виняткову своєрідність цього етапу, виникає потреба у визначенні та обґрунтуванні наукових засад, на яких має ґрунтуватися система навчання. Вони різнобічно повинні узгоджуватися з новітніми тенденціями розвитку сучасної іншомовної освіти і здійснюватись у комплексі з основними положеннями Загальноєвропейських рекомендацій [3]. Відповідно, у статті розглядаються комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований та культурологічний підходи як пріоритетні теоретико-методологічні засади компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів навчальних закладів початкової освіти, презентуються погляди на технологію їх використання у навчальному процесі. Автори обґрунтовують дидактичну та методичну сутність і доцільність використання зазначених підходів і характеризують їх вплив на зміст навчання.

Ключові слова: компетентісно орієнтоване навчання, комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний підходи, іноземні мови, початкова освіта.

П о с т а н о в к а п р о б л е м и т а ї ї а к т у а л ь н і с т ь.
Визначальними пріоритетами змісту сучасної шкільної іншомовної освіти є її спрямування на компетентісний, комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний підходи. Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на ідеях оволодіння іноземною мовою у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає взаємопов'язане засвоєння мови і культури народу, що нею спілкується. Такий підхід зумовлює формування в учнів готовності до іншомовної міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, окреслених чинною навчальною програмою. Саме ці

тенденції, на наш погляд, мають бути домінуючими у процесі навчання іноземних мов учнів 1–4 класів.

Компетентнісно орієнтоване навчання іншомовного спілкування проявляється насамперед у процесі комунікативної діяльності, коли школярі не тільки отримують певні прагматично спрямовані знання, але й виконують систему навчальних дій, що забезпечують оволодіння цими знаннями у практичній діяльності. Лише за умови, що кожен учень умотивовано братиме участь у виконанні навчально-комунікативних дій, усвідомить їх функціональне призначення у комплексі з іншими діями, дасть йому змогу набути досвіду комунікації в усній та письмовій формах.

Основними напрямками трансформації змісту навчання іноземних мов відповідно до компетентнісної парадигми нами визначені такі:

а) дидактичне переосмислення сутності навчального матеріалу під кутом зору його доцільності, доступності, відповідності комунікативним потребам учнів молодшого шкільного віку, оптимальності для забезпечення їхніх комунікативних намірів;

б) визначення значущих для учнів зв'язків вивченого матеріалу з життєвою практикою, що асоціюється з рівнем його прагматичності – сферами і ситуаціями використання в реальних умовах спілкування;

в) забезпечення ефективної активізації мовного і мовленнєвого матеріалу в різних видах мовленнєвої діяльності через умотивованість навчальних операцій і дій, використання оптимальної системи вправ і завдань та методично доцільних додаткових дидактичних засобів, спрямованих на усвідомлене засвоєння комунікативно зорієнтованого змісту;

г) сприяння усвідомленому і вмотивованому оволодінню учнями способами діяльності з навчальним іншомовним матеріалом у межах певного кола понять, явищ, процесів, об'єктів, фактів, зокрема тем для спілкування, текстів для читання, змісту вправ і завдань, змісту правил-інструкцій тощо.

Саме ці положення мають слугувати підґрунтям для побудови змісту компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у 1–4 класах, на це повинен бути спрямований зміст кожного уроку. Такі напрями діяльності дадуть змогу оволодівати іноземними мовами як засобами міжкультурного спілкування.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Різноманітні питання компетентісно орієнтованого навчання в останній час стали предметом досліджень деяких дидактів і методистів (Н.М. Бібік [2], С.Ю. Ніколаєва [7], В.Г. Кремень [5], О.Я. Савченко [12], О.М. Топузов [13] та ін.), які розглядали окремі аспекти цього феномену як на загальнодидактичному, так і суто прикладному методичному рівнях. Про важливість компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у шкільній освіті повідомлялося в деяких публікаціях методистів та авторів навчальної літератури, своїм досвідом на сторінках педагогічних часописів ділилися вчителі іноземних мов (журнали «Іноземні мови в навчальних закладах», «Іноземні мови»; науковий збірник «Проблеми сучасного підручника» і т.п.). Автори публікацій побіжно і опосередковано розкривали проблему, втім результати їхніх досліджень не носили системного характеру. Різні аспекти проблеми досліджувалися науковими співробітниками відділу навчання іноземних мов, зокрема (В.Г. Редько [9; 10; 11], Т.К. Полонська [8], Н.П. Басай [1]). Цілісних і науково обґрунтованих робіт ми не знайшли ні у вітчизняних, ні у зарубіжних джерелах. Це свідчить про недостатню розробленість актуальних на сьогодні питань, пов'язаних із проблемою, що нами порушується. Такий стан зумовив потребу у визначенні, обґрунтуванні та розробленні низки дотичних до неї аспектів на рівні початкової освіти, які мають знайти матеріальне втілення у процес навчання іноземних мов.

М е т а с т а т т і: охарактеризувати дидактичну та методичну сутність і обґрунтувати доцільність комплексного використання комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого,

культурологічного підходів як теоретико-методологічних засад компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 1–4 класів.

В и к л а д о с н о в н о г о м а т е р і а л у. Відповідно до особливостей розвитку сучасної нової школи окреслюються пріоритети, що здатні забезпечувати успішне оволодіння учнями освітнім змістом, передбаченим навчальною програмою. Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів 1–4 класів як початкового етапу у всій структурі вітчизняної шкільної освіти характеризується дидактичними та методичними особливостями організації навчального процесу, зумовленими насамперед віковими особливостями молодших школярів, зокрема форм, методів і способів презентації, активізації навчального матеріалу та засобів контролю рівня його засвоєння. Успішне розв'язання зазначених проблем різнобічно залежить від доцільно визначених, дидактично та методично обґрунтованих теоретико-методологічних засад як наукового підґрунтя для упровадження компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у закладах початкової освіти. Науковими засадами для вирішення окреслених питань можуть слугувати комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований та культурологічний підходи, які своєю сутністю сприяють становленню компетентної особистості, здатної завдяки володінню іноземними мовами та знаннями іншомовної культури соціалізуватися в сучасному глобалізованому світовому просторі.

Дидактичне поняття «навчальні заклади початкової освіти» в Україні визначається 1–4 класами як першим етапом, на якому здійснюється навчання іноземної мови. За результатами психологічних досліджень [4], це саме той етап активного психофізіологічного розвитку особистості дитини, який знаменує важливі вікові психічні зміни в її житті. Кожен рік перебування в школі дітей молодшого шкільного віку характеризується значними якісними трансформаціями в різних сферах їхньої розумової діяльності. Вони по-різному відбиваються в пам'яті, поведінці, мисленні, мовленні, мотивах, діях, інтересах, ставленнях, оцінках тощо. У зв'язку з

цим під час визначення дидактичних і методичних засад компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов на початковому ступені не варто узагальнювати наукові положення, що можуть бути характерними для навчальної діяльності всіх учнів молодшого шкільного віку, а дотримуватися принципу їх диференціації відповідно до психофізіологічних особливостей дітей кожного класу [9]. Такий підхід зумовлюється активними змінами в їхньому психічному розвитку, і те, що властиве першокласникам, не завжди може бути адаптивним для четвертокласників і об'єктивно даватиме різний результат. Зазначені висновки ґрунтуються на результатах наукового аналізу психологічних, дидактичних і методичних джерел й адаптуються до предмету дослідження на основі здобутих науковими співробітниками відділу навчання іноземних мов емпіричних даних, отриманих у процесі спостережень за навчальним процесом і проведених різноаспектних анкетувань учителів іноземних мов 8-ми областей України (загальна кількість респондентів склала 207 осіб). Ця інформація може слугувати підґрунтям для визначення технології компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів молодшого шкільного віку на початковому етапі. Розглянемо основні положення зазначених вище підходів і можливостей їх впливу на компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів 1–4 класів.

Комунікативне спрямування процесу навчання

Об'єктом іншомовної навчальної роботи на початковому етапі навчання іноземних мов (1–4 класи) доцільно вважати комплексну мовленнєву діяльність, яка сприяє реалізації іншомовних комунікативних намірів учнів і здійснюється в чотирьох видах: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі. У зв'язку з цим комунікативно спрямоване навчання має забезпечувати таку організацію навчального процесу, яка вмотивовує використання мови як засобу мовленнєвої взаємодії у різноманітних сферах життєдіяльності й може максимально наближати навчальну роботу учнів за метою, формою і засобами її виконання до реальних умов

комунікації. Особливість такої технології зумовлює організацію навчання як певної моделі процесу іншомовного спілкування, в якому школярі виконують відповідні навчальні дії, спрямовані на оволодіння механізмами комунікації.

Відповідно до комунікативного підходу весь процес навчання розглядається як особлива діяльність учнів, у якій вони беруть участь, а сама вона сприймається значущою для них і здійснюється в межах певних навчально-комунікативних ситуацій. В основі цього підходу перебуває не стільки реальність самих ситуацій, скільки реальність діяльності в їх межах [10]. Комунікативна спрямованість навчання іноземних мов передбачає формування в учнів здатності адекватно орієнтуватися в комунікативній ситуації, виконувати ситуативну роль справжнього комуніканта відповідно до конкретного фрагменту спілкування у межах окреслених навчальною програмою тем і за допомогою засвоєних мовних засобів.

Учні здійснюють навчальну діяльність, пов'язану з оволодінням мовою і мовленням і водночас оволодівають особливостями комунікативної поведінки, яких потрібно дотримуватися під час спілкування. Процес навчання доцільно організовувати у формі спілкування учнів між собою і з учителем відповідно до комунікативних завдань і виду діяльності, особистісно значущої для комунікації. Така особливість здійснення навчального процесу зумовлює потребу у визначенні соціально доцільних комунікативних намірів учнів 1–4 класів, які їх спонукають до спілкування і сприяють розвитку їхнього соціально-комунікативного досвіду. Це забезпечується дидактично доцільно дібраними засобами, формами і способами мовного вираження продуктів мовленнєвої взаємодії, а також відповідно до норм комунікативної поведінки як сукупності досвіду і традицій спілкування згідно з особливостями соціального оточення, в якому здійснюється комунікація.

Усе зазначене дозволяє констатувати необхідність створення особливих умов у формі іншомовного комунікативного середовища, в якому може відбуватися навчання мовленнєвої взаємодії з певними цілями, відповідними вербальними засобами й очікуваними результатами. Таке середовище забезпечує формування комунікативних умінь виконувати різноманітні мовленнєві дії. Серед них визначальними для учнів 1–4 класів є такі уміння: *запитати, відповісти, перезапитати з метою уточнення отриманої інформації, надати інформацію, подякувати, вибачитись, пообіцяти щось зробити/виконати, висловити власне ставлення до предмету спілкування, заперечити, погодитись, висловити радість/занепокоєння/жаль з приводу чогось, про щось домовитись, оцінити необхідність щось зробити, розпочинати/завершувати/підтримувати комунікацію* [11]. Це найтипівіші універсальні комунікативні наміри, якими мають оволодіти школярі у процесі вивчення іноземної мови на початковому етапі. Вони характерні будь-якій темі й ситуації спілкування. Водночас доцільно зазначити, що мовне вираження цих намірів у різних мовах має свою особливість, яка спостерігається навіть у межах однієї мови – залежно від регіону країни чи країн, де нею спілкуються. У зв'язку з цим мовленнєві зразки, за допомогою яких виконується комунікативна дія, мають бути автентичними і відповідати нормам і звичаям країни, мова якої вивчається. Такий підхід до конструювання змісту навчання сприяє формуванню в учнів певного комунікативного досвіду, який у майбутньому в разі потреби може удосконалюватись і даватиме їм змогу адекватно почуватися в іншомовному соціальному середовищі.

Здатність до спілкування передбачає не тільки наявність в учнів умінь породжувати або сприймати висловлювання, але й досягати при цьому взаєморозуміння із співрозмовниками та їхньою культурою. Розвиток здібностей до міжкультурної комунікації можливий лише в умовах такої комунікації. А це означає, що спілкування є засобом

досягнення мети і засобом навчання і передбачає формування в учнів комплексу умінь, до яких насамперед варто віднести:

- умінь розпочинати, підтримувати і завершувати бесіду;
- умінь перезапитувати співрозмовника/співрозмовників з метою уточнення інформації;
- умінь дотримуватися норм мови, якою відбувається спілкування;
- умінь дотримуватися норм мовленнєвого етикету;
- умінь застосовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування;
- умінь толерантно ставитися до співрозмовника/співрозмовників, навіть якщо не поділяєш його думку чи позитивно не сприймаєш особливостей його поведінки, його власної культури, як і культури країни, до якої він належить [10].

Процес навчання іншомовного спілкування учнів 1–4 класів доцільно організовувати відповідно до таких його функцій:

- 1) *інформативної*, що дає змогу отримувати інформацію від співрозмовника та надавати йому свою;
- 2) *регулятивної*, що стимулює до виконання дій, пов'язаних із організацією та проведенням спілкування;
- 3) *емоційно-оцінної*, що забезпечує можливість висловлювати почуття, думки, щось доводити, обґрунтовувати, в чомусь переконувати [9].

Успішність іншомовної комунікативної діяльності значною мірою залежить від мовленнєвої поведінки співрозмовників. Зазвичай така взаємодія зумовлюється завданням, ситуацією, умовами спілкування, а також комунікативними потребами, національно-культурними особливостями поведінки учасників спілкування. Відповідно, вже на початковому етапі навчання мови потрібно забезпечити оволодіння учнями технологіями мовленнєвої взаємодії і навчити регулювати свою поведінку відповідно до наявних умов і цілей комунікації. А через це сам

процес навчання спілкування має набувати діяльнісного характеру, коли школярі, виконуючи навчальні дії.

Організація процесу навчання іноземних мов на комунікативній основі не заперечує усвідомленого оволодіння мовним матеріалом. Під цим терміном розуміємо уміння безпомилково використовувати лексичний і граматичний матеріал у продуктивній мовленнєвій діяльності для породження необхідних висловлень (текстів) і в рецептивній діяльності – упізнавати й адекватно розуміти засвоєні мовні одиниці у письмових і прослуханих текстах. Це досягається завдяки спеціально організованій роботі, яка асоціюється з діяльністю, спрямованою на формування мовних (фонетичних, лексичних і граматичних) навичок. Щоб уміти усвідомлено і відповідно до норм, прийнятих у мові, яка вивчається, застосовувати мовний матеріал, учні 1–4 класів повинні оволодіти певними знаннями:

- *знаннями про значення мовної одиниці, що вивчається (у межах програмової тематики);*
- *знаннями про її формоутворення, що сприяє становленню навичок самостійно створювати необхідну форму мовної одиниці (наприклад, форму множини іменника чи прикметника або минулого чи майбутнього часу від неозначеної форми певного дієслова тощо) і умінь її використовувати у спілкуванні;*
- *знаннями про особливості (функції) використання мовної одиниці у спілкуванні (коли, за яких умов і яку форму мовної одиниці доцільно вживати відповідно до контексту або певної ситуації спілкування).*

Якщо учень не усвідомлює особливості поєднання слів усередині речення, то він не завжди в разі необхідності зможе самостійно створити аналогічний продукт з деякими змінами в його структурі, зумовленими іншими ситуаціями спілкування (у продуктивному мовленні) і не завжди ідентифікувати й адекватно зрозуміти його аналог в іншому мовному оточенні у рецептивних видах мовленнєвої діяльності. Ми дотримуємося

позиції, за якої відмова від цілеспрямованої системної роботи над мовними аспектами спілкування є помилковою. Учні повинні не тільки засвоїти значення нового слова, словосполучення або мовленнєвого зразка, але й зрозуміти особливості їх утворення і використання. Цьому мають сприяти таблиці, схеми, правила, інструкції, котрі методично доцільно підготовлені та сформульовані відповідно до мовного досвіду учнів 1–4 класів, а також відповідні вправи і завдання, що дають змогу учням усвідомлено оволодівати мовною одиницею. Такий підхід забезпечує формування навичок самостійної діяльності, що характерно компетентісно орієнтованому навчанню, сприяє усвідомленому оволодінню іноземною мовою молодшими школярами і вмотивовує їхні навчальні дії.

Діяльнісна технологія навчання іноземного спілкування

Діяльнісний підхід до навчання іноземних мов зумовлює необхідність розглядати всі компоненти навчального процесу з діяльнісних позицій. Насамперед це стосується цілей навчання, що декларують про формування в учнів комунікативної компетентності, базою для якої слугують комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок. Успіх навчання різнобічно залежить від дій, що сприяють формуванню навичок і умінь як базових механізмів спілкування. Відповідно за діяльнісного підходу пріоритетним об'єктом навчання стає діяльність, яка ґрунтується на виконанні певної *системи дій*. Для учнів 1–4 класів має бути визначена така система, котра зумовлюється вимогами програми і узгоджується з потенційними можливостями молодших школярів. Пріоритетом її має бути виконання різноманітних комунікативно спрямованих дій, що забезпечують оволодіння і мовою, і мовленням, і практичними вміннями адекватного їх застосування в різних соціальних умовах, передбачених навчальною програмою, в яких відбувається комунікація. Відповідно, основний зміст навчання іноземних мов можна розглядати як дидактично доцільно дібрану й особливим способом організовану структуру навчальних дій учнів, спрямовану на оволодіння спілкуванням в усній і

письмовій формах відповідно до комунікативних намірів, які узгоджуються із змістом програми. Це означає, що навчальна діяльність на уроках іноземних мов має бути адекватною її цілям: навчати говорити через говоріння (через виконання дій, спрямованих на оволодіння цим видом мовленнєвої діяльності), навчати читання через читання, навчати аудіювання через слухання, навчати письма через письмо. Саме в цьому твердженні розкривається основна сутність компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 1–4 класів. Відповідно до навчального досвіду молодших школярів усі дії можуть виконуватися спочатку за зразком, а потім самотійно. А відтак змінюються методи і форми навчання, переорієнтовуючись на активну практичну мовленнєву діяльність з урахування вікових особливостей учнів. Зазвичай така робота здійснюється за допомогою відповідно дібраних вправ і завдань.

За результатами здійснених нами експериментальних розвідок з'ясувалася доцільність використання шести типів вправ і завдань, які можуть забезпечувати успішне оволодіння навчальними комунікативними діями відповідно до визначених цілей. Це 1) *завдання операційного типу*; 2) *завдання вибіркового типу*, 3) *завдання планувального типу*, 4) *завдання класифікувального типу*, 5) *завдання стимулювального типу*, 6) *завдання мотивувального рівня*. Власне, вони характерні діяльнісно орієнтованому процесу навчання і здатні забезпечувати виконання цілей, зумовлених цим підходом.

Перший тип вправ і завдань спрямовується на формування мовних навичок через виконання учнями операцій, що забезпечують засвоєння форми мовної одиниці. Зазвичай такі вправи доцільно супроводжувати відповідною інструкцією і зразком як орієнтовною основою діяльності.

Другий тип характеризується більшою самотійністю учнів і виконуються на засадах орієнтовної основи діяльності. Головне їх призначення – засвоєння способів вибору доцільних операцій для досягнення визначеної мети. Це вправи на заповнення пропусків одним із

кількох запропонованих варіантів, на формування речень із запропонованих частин, на конструювання тексту із запропонованих речень, на вибір заголовка до прочитаного тексту із кількох запропонованих, на добір відповідного синоніма/антоніма до певного слова, на вибір правильної відповіді з кількох запропонованих.

Третій тип вправ і завдань передбачає виконання операцій/дій за аналогією. Ця робота організується в такий спосіб, щоб вона здійснювалась учнями усвідомлено, відповідно до сформованої орієнтовної основи діяльності як певного плану, в якому чітко простежується і зміст, і послідовність виконання операцій та дій. Головна їх мета – навчити учнів нормативно використовувати певні мовні/мовленнєві форми: словосполучення, усталені мовленнєві моделі, форми слів/речень тощо.

До *четвертого типу* вправ і завдань відносяться ті, що сприяють формуванню в учнів здатності класифікувати мовні одиниці чи мовленнєві явища за певними ознаками, навчають виділяти головне і другорядне, аналізувати об'єкти і явища обґрунтовувати власні дії.

П'ятий тип завдань – це власне комунікативні завдання, що супроводжуються певними стимулами, які зорієнтовують учнів у виборі об'єктів/явищ, мовних/мовленнєвих одиниць як засобів вираження, серії малюнків/фотографій тощо для здійснення спілкування. Орієнтовна основа діяльності, виражена такими засобами, може бути закладена у змісті вербального формулювання основного завдання, а також матеріалізована у схемах, таблицях, малюнках/фотографіях як його супутніх засобах.

Завдання *шостого типу* сприяють усвідомленню школярами повного обсягу діяльності, що ними виконується. На будь-якому етапі вивчення мови учні мають чітко розуміти, для чого їм потрібна та чи інша дія, котру вони виконують, бачити перспективи результату цього виконання, уміти реально оцінювати свою роботу, а також усвідомлювати її місце в системі власних комунікативних намірів, на які спрямована їхня діяльність.

Комплекс таких навчальних дій акумулюється в творчих видах комунікативної діяльності: навчально-мовленнєвих ситуаціях, рольових іграх, проектній роботі. Саме в них учні здатні продемонструвати рівень своїх мовленнєвих здібностей, порівняти їх з результатами роботи однокласників, оцінити власну діяльність.

Отже, ефективність діяльнісного змісту навчання іноземних мов учнів 1–4 класів різнобічно залежить від оптимально визначеної системи навчальних дій, спрямованих на оволодіння іншомовною комунікацією, і від раціонального структурування компонентів цієї системи упродовж курсу навчання у закладах початкової освіти.

Особистісно орієнтована навчальна діяльність

До найважливіших для вивчення іноземних мов психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку можна віднести питання їхнього інтелектуального розвитку, здібностей, мислення, пам'яті та використання її можливостей, механізмів говоріння, пізнавальних інтересів, уваги, сприймання, розвитку вольових якостей, переходу від ігрових форм діяльності до навчальних, уміння організувати та оцінювати власну діяльність тощо. Важливою характеристикою компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов молодших школярів є дидактично доцільний добір і раціональна методична організація навчальних матеріалів, які використовуються для формування іншомовної комунікативної компетентності і сприяють створенню умов для розкриття і розвитку їхніх індивідуальних потенційних можливостей.

Компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов у 1–4 класах повинно забезпечувати учням з різним рівнем готовності до оволодіння предметом, різними розумовими здібностями, різним ставленням до отримання освіти і т.п. можливість самостійно вибудовувати власну траєкторію навчання відповідно до своїх психологічних особливостей і

потреб. Цьому мають сприяти чинники, що узгоджуються з іншомовними комунікативними потребами молодших школярів:

- наявність у змісті навчання (у тому числі – підручниках) засобів організації елементарної продуктивної діяльності учнів: дослідницької, творчої такої, що забезпечує їхню участь у діалозі надає змогу зіставляти різні точки зору і підходи; сприяє формуванню оцінної позиції щодо навчального матеріалу; дозволяє осмислювати прочитане/почуте;

- проектування різних видів самостійної пошукової діяльності (система пізнавальних завдань за прийомами мислительної діяльності; самостійне ознайомлення з новим матеріалом з опорою на допоміжні засоби і без них; елементарні дослідницькі завдання; використання методу аналогії тощо);

- посилення мотиваційної функції навчання: уникнення імперативності викладу матеріалу, його діалогічність; заохочення і стимулювання співпраці вчителя з учнями;

- наявність завдань на вибір, особистісно значущого, емоціогенного матеріалу; дидактично доцільно дібраний апарат орієнтування тощо;

- реалізація процесуального компонента змісту навчання: наявність завдань, які навчають учнів ставити запитання й усвідомлювати мету діяльності, прогнозувати, здійснювати самоконтроль і самокорекцію, оцінювати якість виконаної роботи;

- наявність завдань, які навчають учнів думати над об'єктами спілкування, демонструвати власні оцінні судження, розуміти як лінгвістичну, так й тематичну інформацію, що пред'являється, а також розвивають здібності й особистісні цінності, допомагають самостійно орієнтуватися у ситуаціях спілкування.

Звісно, що перераховані положення мають узгоджуватися з віковими можливостями учнів кожного класу і застосовуватися відповідно до набутого ними навчального досвіду.

Культурологічна стратегія формування «міжкультурної іншомовної особистості» молодшого школяра

Пріоритетними компонентами культурологічного підходу до навчання іноземних мов учнів 1–4 класів нами визначені такі: *когнітивний* (знання культури країни, мова якої вивчається, у межах сфер і тематики спілкування, визначених чинною навчальною програмою); *діяльнісний* (навички, уміння, досвід використовувати здобуті знання у практичній діяльності відповідно до соціальних умов і ситуацій спілкування); *мотиваційний* (мотиви, потреби в оволодінні культурологічною інформацією та досвідом її використання у різноманітних життєвих ситуаціях задля досягнення передбачених цілей); *особистісно-оцінювальний* (навчальні якості, самооцінка і самоаналіз рівня володіння досвідом адекватного використання культурологічних знань); *емпатичний* (готовність до спілкування з представниками чужої культури, толерантне ставлення до їхнього життєвого досвіду і умов, у яких здійснюється комунікація).

Під терміном «міжкультурна іншомовна особистість» ми розуміємо інтегративну характеристику молодшого школяра, яка ґрунтується на сукупності мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетентностей, загальнонавчального та життєвого досвіду, мотивів, цінностей (власних, свого народу та народу країни, мова якого вивчається) і передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення іншомовного спілкування відповідно до мовних норм і комунікативної поведінки, прийнятих в іншомовному соціумі. Звісно, що якісні характеристики цього феномену щодо молодших школярів різнобічно зумовлюється їхніми потенційними можливостями та вимогами навчальної програми.

Культурологічне оновлення змісту навчання іншомовного спілкування відтворює взаємозв'язок мови і культури та вимагає включення культурологічних об'єктів і явищ в усі його компоненти з урахуванням вікових можливостей учнів 1–4 класів. Культурологічна

спрямованість їх змісту, насичення інформацією про історію, побут і культуру народу-носія мови, що вивчається, вмотивовує роботу школярів, забезпечує зростання їхньої зацікавленості до виконання іншомовної комунікативної діяльності, умотивовує їхні дії і в такий спосіб сприяє підвищенню ефективності та результативності навчання. Йдеться про той аспект культурологічного підходу, який може і повинен здійснюватися в усіх видах навчальної роботи. Вона сприяє ознайомленню учнів із фактами, особливостями життя й поведінки чужого народу, з особливими прийомами використання мови в умовах певного соціального середовища, формує готовність до іншомовного спілкування, упевненість у своїх комунікативних можливостях, прагнення до активної навчальної роботи з метою удосконалення рівня власної іншомовної та культурної освіченості.

В и с н о в к и. Отже, розглянуті та схарактеризовані нами комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований та культурологічний підходи як теоретико-методологічні засади компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 1–4 класів мають слугувати науковим підґрунтям для створення концепцій навчання іноземних мов учнів як в навчальних закладах початкової, так і базової та профільної освіти. Вони зумовлені соціальними потребами сучасного глобалізованого світу, особливістю якого є мультилінгвальність і полікультурність, та різнобічно узгоджуються з тенденціями оновлення та розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти.

У статті обґрунтовано пріоритетні функції кожного підходу під кутом зору особливостей змісту іншомовної освіти, у 1–4 класах, зазначено про потребу диференційованого підходу до визначення текстових матеріалів та засобів їх засвоєння відповідно до компетентісно орієнтованого навчання та з урахуванням потенційних можливостей учнів кожного класу. Ці проблеми визначаються нами перспективними і потребуватимуть окремих досліджень.

Література

1. *Басай Н. П.* Особливості формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов / Н. П. Басай // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2017. – Вип. 41. – С. 16–19.
2. *Бібік Н. М.* Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи ; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 45–50.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003 – 261 с.
4. *Зимняя И. А.* Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? (теоретико-методологический подход) / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 8. – С. 21–26.
5. *Кремень В. Г.* У змісті шкільної освіти мають відбутися зміни / В. Г. Кремень // Дзеркало тижня. – 2015. – № 9.
6. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / Упорядники: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова [та ін.] ; заг. ред. М. Грищенка // К. : МОН України, 2016. – 40 с.
7. *Ніколаєва С. Ю.* Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.
8. *Полонська Т. К.* Сутність компетентнісно-орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі / Т. К. Полонська // Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка; Інституту педагогіки НАПН України [гол. ред. В. М. Лабунець]. – Вип. 22 (1–2017). – Ч. 2. – С. 294–300.
9. *Редько В. Г.* Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи : наук.-метод. посібн. / В. Г. Редько. – К. : Генеза, 2006. – 136 с.
10. *Редько В. Г.* Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика : моногр. / В. Г. Редько. – К. : Пед. думка, 2017. – 628 с.
11. *Редько В. Г.* Лінгводидактичні засади конструювання змісту компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі / В. Г. Редько // Педагогіка і психологія. – 2017. – № 2. С.28–38.
12. *Савченко О. Я.* Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра : посібн. / О.Я. Савченко. – К. : Пед. думка, 2014. – 176 с.
13. *Топузов О. М.* Компетентнісний підхід – стрижень наукових інновацій у навчанні / О. М. Топузов // Освіта України, 2016.

References

1. *Basai N. P.* Osoblyvosti formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti uchniv pochatkovoii shkoly u protsesi navchannia inozemnykh mov / N. P.
2. *Bibik N. M.* Kompetentnisnyi pidkhhid : refleksyvnyi analiz zastosuvannia / N. M. Bibik // Kompetentnisnyi pidkhhid u suchasniit osviti : svitovyi dosvid ta ukrainskii perspektyvy ; pid zah. red. O. V. Ovcharuk. – K. : «K.I.S.», 2004. – S. 45–50. Basai // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriiia : Pedahohika. Sotsialna robota. – 2017. – Vyp. 41. – S. 16–19.

3. Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsi- niuvannia / [nauk. red. S. Yu. Nikolaieva]. – K. : Lenvit, 2003 – 261 s.
4. *Zimnyaya I. A.* Kompetentnostnyi podhod. Kakovo ego mesto v sisteme sovremennykh podhodov k problemam obrazovaniya? (teoretiko-metodologicheskii podhod) / I. A. Zimnyaya // Vysshie obrazovanie segodnya. – 2006. – № 8. – S. 21–26.
5. *Kremen V. H.* U zmisti shkilnoi osvity maiut vidbutysia zminy / V. H. Kremen // Dzerkalo tyzhnia. – 2015. – № 9.
6. Nova ukrainska shkola : kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly / Uporiadnyky: L. Hrynevych, O. Elkin, S. Kalashnikova [ta in.] ; zah. red. M. Hryshchenka // K. : MON Ukrainy, 2016. – 40 s.
7. *Nikolaieva S. Yu.* Tsili navchannia inozemnykh mov v aspekti kompetentnisnoho pidkходу / S. Yu. Nikolaieva // Inozemni movy. – 2010. – № 2. – S. 11–17.
8. *Polonska T. K.* Sutnist kompetentnisno-orientovanoho navchannia inozemnykh mov u pochatkovii shkoli / T. K. Polonska // Pedagogichna osvita : teoriia i praktyka : zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho nats. un-tu imeni Ivana Ohienka; Instytutu pedagogiky NAPN Ukrainy [hol. red. V. M. Labunets]. – Vyp. 22 (1–2017). – Ch. 2. – S. 294–300.
9. *Redko V. H.* Lihvodydaktychni zasady navchannia inozemnoi movy uchniv pochatkovoii shkoly : nauk.-metod. posibn. / V. H. Redko. – K. : Heneza, 2006. – 136 s.
10. *Redko V. H.* Konstruiuvannia zmistu shkilnykh pidruchnykiv z inozemnykh mov: teoriia i praktyka : monohr. / V. H. Redko. – K. : Ped. dumka, 2017. – 628 s.
11. *Redko V. H.* Lihvodydaktychni zasady konsruyuvannia zmisty kompetentnisno orientovanoho navchannia inozemnykh mov u pochatkovii sholi / V.H. Redko // Pedagogika i psihologia/ - 2017. – № 2. – S. 28–38.
12. *Savchenko O. Ya.* Uminnia vchytytia – kliuchova kompetentnist molodshoho shkoliara : posibn. / O.Ia. Savchenko. – K. : Ped. dumka, 2014. – 176 s.
13. *Topuzov O. M.* Kompetentnisnyi pidkhid – stryzen naukovykh innovatsii u navchanni / O. M. Topuzov // Osvita Ukrainy, 2016.

В.Г. Редько, Т.К. Полонська, Н.П. Басай

Теоретико-методологічні засади компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 1–4 класів: рефлексивний погляд на проблему

У статті автори визначають та обґрунтовують теоретико-методичні засади компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 1–4 класів. Свої погляди вони презентують відповідно до сутності комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів та з урахуванням психофізіологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку. Під цим кутом зору характеризуються методи і форми навчання іншомовного спілкування.

Ключові слова: компетентнісно орієнтоване навчання, комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний підходи, іноземні мови, початкова освіта.

В.Г. Редько, Т.К. Полонская, Н.Ф. Басай

Теоретико-методологические основы компетентностно ориентированного обучения иностранным языкам учащихся 1–4 классов: рефлексивный взгляд на проблему

В статье авторы определяют и обосновывают теоретико-методические основы компетентностно ориентированного обучения иностранным языкам учащихся 1–4 классов. Свои взгляды они представляют в соответствии с сущностью коммуникативного, деятельностного, личностно ориентированного, культурологического подходов и с учетом психофизиологических особенностей детей младшего школьного возраста. Под этим углом зрения характеризуются методы и формы обучения иноязычному общению.

Ключевые слова: компетентностно ориентированное обучение, коммуникативный, деятельностный, личностно ориентированный, культурологический подходы, иностранные языки, начальное образование.

V.H. Redko, T.K. Polonska, N.P. Basai

Theoretical and methodological bases for competence-oriented teaching foreign languages of younger schoolchildren: reflective view on the problem

This article is devoted to the analysis of the competence-oriented foreign language teaching, which is one of the most important means for the modernization of school education as a whole and particularly primary education. The implementation of new approaches in teaching foreign languages at the initial stage is a requirement of the new government standards in the sphere of primary education. It helps to reach the main aim of teaching foreign languages in the formation of a secondary language person, ready for communicate in the multicultural world. According to the peculiarities of the development of a modern new school, the authors of the article identified the priorities that can ensure pupils' successful acquisition of the educational content in a foreign language defined by the current curriculum.

Teaching foreign languages for pupils of grades 1–4 is considered as the first important stage in the development of school foreign education, which is versatile in relation to basic secondary education and profile education, which testifies to its purpose, continuity and continuity throughout the school course. Taking into account the unique peculiarity of this stage, there is a need to define and justify the scientific principles on which the education system should be based. These principles must comprehensively coincide with the latest trends in the development of modern foreign education and be carried out in combination

with the main provisions of the European Recommendations on language education. Accordingly, the article considers and justifies the communicative, activity-based, personally oriented and cultural approaches as the priority theoretical and methodological principles and a scientific basis for the introduction of competence-oriented teaching foreign languages in institutions of primary education. The basis for determining the technology of competence-oriented teaching foreign languages at an initial stage can be the questioning of foreign language teachers from eight regions of Ukraine (a total number of respondents was 207 persons), which was conducted by the research staff of the Department of Foreign Languages Teaching at the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine.

Keywords: competence-oriented teaching; communicative, activity-based, personally oriented, cultural approaches; foreign languages; primary education.

Відомості про авторів

Редько Валерій Григорович,

доктор педагогічних наук,
завідувач відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
tel.(044)481-37-51(50)
e-mail: labredko@ukr.net

Полонська Тамара Костянтинівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
tel.(044)481-37-51(50)
e-mail: labredko@ukr.net

Басай Надія Пилипівна

науковий співробітник відділу навчання іноземних мов
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
tel.(044)481-37-51(50)
e-mail: labredko@ukr.net

Information about the authors

V.H. Redko – Doctor of Pedagogic Sciences, Senior Researcher, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages Teaching at the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine.

T.K. Polonska – Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Researcher, Senior Research Officer of the Department of Foreign Languages Teaching at the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine.

N.P. Basai – Research Officer of the Department of Foreign Languages Teaching at the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine.